

פרשת קרח: עבודת מתנה

וַיֹּאמֶר ה' אֶל אֶהֱרֹן ... וְאַתָּה וּבְנֵיךָ אֶתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהִנְחֹתְכֶם לְכָל דְּבַר הַמִּצְוָה וְלִמְבִית לְפָרֹכֶת וְעַבְדְּתֶם עֲבֹדַת מִתְּנָה אֲתָן אֶת כְּהִנְחֹתְכֶם וְהָזֵר הַקֶּרֶב יוֹמֵת: (במדבר יח, א-ז)

המונח "עבודת מתנה" מכיל בתוכו מעין סתירה פנימית, בדרך כלל, עבודה נתפסת כנטל וכרוכה בטורח ויגיעה, ואילו מתנה, נחשבת למקור של הנאה ותענוג. פתרונה של החידה הזאת, מכיל תובנות חשובות, הן לגבי מהותה של "עבודה" והן לגבי מהותה של "מתנה".

רש"י מפרש: "במתנה נתתיה לכם", דהיינו – ה' נתן את המתנה של עבודת המקדש לכהנים. הכוון הזה מפותח על ידי המפרשים שאחריו באופנים שונים. לדעת החזקוני והרש"ר הירש, התורה מדגישה שעבודה זו ניתנה על ידי ה' לכהנים והם לא נטלוה לעצמם – כנגד טענתו של קרח, שמשוה ואהרן נטלו את השררה לעצמם. רמב"ן מפרש שצירוף "מתנה" לעבודה מלמד שאין זו עבודת שעבוד כעבודת עבדי המלכים, אלא גדולה שניתנה לכהנים לכבוד ולתפארת.

המגמה הפרשנית הזאת מורה שעבודת הקודש אינה נטל וטורח אלא מתנה וברכה. משל למה הדבר דומה? להבנה שהשירות בצה"ל אינו נטל אלא זכות. דורות רבים של יהודים ניסו להתחמק מלשרת בצבא של העמים שבהם שהו בגלות. ספרות השו"ת מכאן וספרות המעשים החסידיים מכאן, גדושות בסיפורים על הדרכים היצירתיות שבהן ניסו יהודים למלט את בניהם מגיוס כפוי לצבא הצאר הרוסי או הקיסר האוסטרי. ישנם יהודים שגוררו עמיהם את התודעה הגלותית הזאת לארץ ישראל ולמדינה, והם ממשיכים לראות גם בשרות בצה"ל נטל כפוי, שיש להתחמק ממנו בכל דרך אפשרית. כמו התינוק הבורח מבית הספר שאינו מבין שלימודים, רכישת השכלה, חכמה ודעת, הם טובה וברכה. יש להביא אותם להבנה שמדובר ב"עבודת מתנה".

מגמה פרשנית אחרת מפרשת את המתנה בהבט של הנתנה מן הכהנים והעם אל ה'. בלשונו של רש"ר הירש: "העבודה המיוחדת לכהנים קרויה כאן עבודת מתנה: זו עבודה של "נתנה", מסירה והתמסרות. כל המעשים הנעשים במקדש מתמצים בשיאם במושג ה"מתנה"; זו עבודת "מסירה והתמסרות"... עבודת המקדש באה ללמדנו שעלינו למסור את עצמנו לה' ולתורתו ועלינו למסור את כל הרכוש שקבלנו מאת ה' ולתת אותו לה' ולתורתו".

המתנה מגדירה את אופיה של העבודה. העבודה המוטלת על הכהנים היא עבודת הנתנה. הכהנים עלולים להתבלבל, כמו בני עלי במשכן שילה, ולחשוב שעיקר עניינם בעבודתם נעוץ בזכויות המוקנות להם מכח תפקידם. הדרישה ל"עבודת מתנה" מנוגדת לתפיסה הקורחית. קורח, ובמיוחד דתן ואבירם, טענו שמטרתו של משה רבנו היא "להשתרר עלינו". אין זו אלא השלכה של תפיסתם העצמית: לו הם היו נושאים בתפקידים כאלה, השררה היתה המניע העיקרי שלהם.

משל למה הדבר דומה? לבעלי תפקידים בשירות הציבור, רבנים ודיינים, נשיאים, שרים וחברי כנסת, רבנים ודיינים, שופטים ושוטרים, פקידים ממשלתיים או עובדי רשויות מקומיות, בנקאים וסוחרים: כל אחד מן המקצועות האלה, יש בצידו זכויות, מעמד ושכר. על כל משרתי הציבור להבין, שעבודתם אינה לצורך עצמם, להנאתם וטובתם, אלא תפקיד המיועד לתת מכוחם, יכולותיהם וכשרונותיהם, לטובת הכלל. עובדי ציבור, כמו כהנים, מועדים לטעות זו, ועלולים בנקל לעבור מתודעת נתנה ושירות לתודעת שררה והתנשאות. המחויבות לתודעה של נתנה משפיעה כמובן באופן מהותי את כל אופיו של השירות הציבורי. זו היא התודעה הנדרשת תמיד מן הכהנים, עד רמה של נכונות "למסור את הנפש". דרישה זו מבוטאת במלים "עבודת מתנה" במובן "עבודה של נתנה", הכהן, עובד במקצוע ה"נתנה". זה הדבר המאפיין את מהותה של העבודה, והמתאר את התודעה הנפשית של העובד.

דרך שלישית להבין את הצירוף "עבודת מתנה" היא דרכו של רבי טרפון, והיא עולה מן הסיפור התלמודי הבא: "מעשה ברבי טרפון שלא בא אמש לבית המדרש. לשחרית מצאו רבן גמליאל, אמר לו: מפני מה לא באת אמש לבית המדרש? אמר לו: עבודה עבדתי. אמר לו: כל דבריך אינן אלא דברי תימה, וכי עבודה בזמן הזה מניין? - אמר לו: הרי הוא אומר: 'עבודת מתנה אתן את כהנתכם והזר הקרב יומת' - עשו אכילת תרומה בגבולין כעבודת בית המקדש". (פסחים עב ב – עג א)

רבי טרפון הכהן אוכל ארוחת ערב. כדרכם של כהנים בעת ההיא, הוא אוכל תרומה בטהרה. ומכיון שאכל ארוחת ערב שכזאת, הרשה לעצמו לא להגיע לשעורו של רבן גמליאל בבית המדרש. רבן גמליאל שהקפיד על מי שנעדר מן השעור, הופתע לשמוע את תירוצו התמוה של רבי טרפון להעדרות – עבודה עבדתי. אצל חכמי

יבנה בדור הסמוך אחרי חורבן ירושלים, יש לאמירה הזאת צליל מוזר במיוחד – האם שכח רבי טרפון שכבר אין מקדש? האם הוא הוזה? האם הצער על החורבן העבירו על דעתו? מחדש רבי טרפון הכהן לרבן גמליאל נשיא ישראל, שאכילת תרומה היא כעבודה. הוא למד זאת מן הביטוי: "עבודת מתנה" – שהיא עבודת אכילת מתנות, מתנות הכהונה. ההיפוך המעניין המתרחש בפירוש הזה הוא, שבעוד שהתפיסה הרגילה רואה בקבלת מתנות, בשימוש בהן ובאכילתן עונג והנאה, הרי שלדעת רבי טרפון אכילת תרומה בקדושה ובטהרה היא עצמה עבודה – עבודת השם בדרך של אכילה. העבודה היא להפוך את האכילה מאכילה לשם מילוי התאוה והחשק, לאכילה לשם שמים. משימה זו היא אתגר משמעותי ביותר, שההתמודדות איתו נחשבת לעבודה של ממש: עבודת מתנה. מובן שגם בענין זה ניתן להקיש מעבודת הכהנים לכלל ישראל, וזו היא עבודתו של כל אדם, להפוך את המזון ושאר הטובות שמשפיע עליו הקב"ה, לאמצעי של התקדשות והתקרבות לה' יתברך.